

APRIL

JANEZ KEBER

Izrazi, povezani se koledarjem, se v slovenski frazeologiji pojavljajo razmeroma redko, na primer *izgubiti koledar* v pomenu »zanositi«. V tem oziru je mesec *april*, zlasti *prvi april*, vsekakor vreden naše pozornosti.

S tole obravnavo prvega aprila vas bom morda obvaroval, da bi nasedli kakšni tako imenovani *prvoaprilski šali*. Na ta dan vas namreč lahko vsakdo pošlje po aprila, to je »za šalo pošlje kam z nalogo, naročilom, ki ga ne boste mogli opraviti«. Da se vam je zgodilo prav to, vam bo jasno šele po privoščljivem vzkliku: Ali smo te, haha, prvi april!

Prvi april je torej dan, ko so v navadi šale in potegavščine. Običaj je znan tudi drugod po Evropi, na primer pri Angležih, Francozih, Nemcih, Nizozemcih. Pojavil se je razmeroma pozno in po mnenju nemških raziskovalcev izhaja iz Francije. Menda sovpada s prestavitvijo 1. aprila na 1. januar leta 1564, ki jo je izvedel Karel IX. *Prvi april* je bil po takratnem koledarju začetek novega leta. Sled s tem odpadlih novoletnih daril so navidezna darila in šaljiva naročila za 1. april. Vsekakor pa se lahko prvoaprilske šale in pošiljanja razlagajo tudi drugače. Tako jih med drugim povezujejo z datumom rimskega praznika norcev, z augsburškim Reichstagom 1. aprila 1530 ali s hojo Kristusa od Poncija do Pilata na večer pred križanjem. V zvezi s tem primerjaj slovenska frazeologema *poslati koga po aprila* v pomenu »za šalo poslati ga kam z nalogo, naročilom, ki ga ne bo mogel opraviti« in *hoditi od Poncija do Pilata*¹ v pomenu »poskušati urediti kako stvar v najrazličnejših uradih, pri najrazličnejših odgovornih ljudeh«.

Na *prvi april* se nanaša tudi slovenski glagol *naapriliti* v pomenu »previrati, ukaniti za prvi april«, na primer: Pošteno si me naaprilitil. Dati, pustiti se naapriliti. Prav tako pridevnik *prvoaprilski*, na primer: Gostje so se smejali prvoaprilskim šalām. Tudi *aprilska šala* pomeni »šala za prvi april; enako še v nemščini *Aprilscherz*, *Aprilgeschenk*, v francoščini *poisson d'avril*, v angleščini *april-fool*. Slovenski frazeologem *poslati ga je po april (po ptičje mleko, po žabje dlake)* pa ima ustreznice v nemščini – *Er hat ihn in den April geschickt*; v francoščini – *Il lui a donné un poisson d'avril*; v angleščini – *He made an april-fool of him*. Po L. Röhrichu² je frazeologem *in den April schicken* prvič izpričan leta 1618 na Bavarskem. »Naapriljeni človek« se v nemščini imenuje *Aprilnarr*, to je dobesedno »aprilski norec«, in se pojavi kot kalk angleškega *april-fool* prvič konec 17. stoletja.

Zanimiva je francoska aprilška šala – *poisson d'avril*, dobesedno »aprilška riba«. To »ribo« razlagajo z dejstvom, da je mesec *april* v znamenju ribe. Sicer pa *poisson d'avril* označuje prav *makrelo*, ki se z aprilom pojavi ob francoski obali. Velja za delikateso in jo jedo svežo.

April je značilen tudi po svojem spremenljivem, nestalnem vremenu, saj je vsem znano *aprilsko vreme*. V primerjavi ga lahko uporabimo za označevanje človeka, na primer: *Ti si taka kakor aprilsko vreme. Muhast je kot april. Obraz ima kot aprilsko vreme*, to je »med smehom in jokom«. Nemško aprilsko reklo se glasi: *April, april, der weissst nicht, was er will*, to je: »April, april, ta ne ve, kaj hoče«. Da je *aprilski dež* koristen za vse rastline, pove italijanski pregovor: *D'aprile ogni goccia vale un barile*, dobesedno: »aprila vsaka kaplja velja kot sod«. O nevarnosti aprilskega vremena govori italijansko reklo *d'aprile non ti scoprire*, to je »aprila se ne razkrivaj, razgaljaj«. *April* prinaša tudi sladek spanec, kot lahko sklepamo iz italijanskega rekla *aprile, dolce dormire*. V italijanščini spremenljivi april očitno izpričuje svoje prijetnejše lastnosti, kar dokazuje poetični izraz *l'aprile degli anni, della vita* v pomenu »mladost«. ³ Na *april* se nanašajo naslednji francoski šaljivi verzi:

Quand il fait beau,
prends ton manteau,
quand il pleut,
prends le,
si tu veux.

Ko je lepo,
vzemi svoj plašč,
ko dežuje.
ga vzemi,
če hočeš.

S slabe strani poznajo mesec *april* tudi Španci, kar dokazuje star španski pregovor iz 15. stoletja (v prevodu): *Dobri škofi so tako redki kot lepo vreme v aprilu*. Kadar v aprilu (in jeseni pada dež s snegom, rečejo: *Pek in mlinar se prepirata, kdo izmed njiju je največji norec*.

Kmečka opravila v času zvezdnih znamenj bika in raka (bakrorez, 16. stoletje)

April je beseda latinskega izvora (prim. glagol *aprire* »odpreti«), ima pa tudi več domačih slovenskih imen, in sicer: *mali traven*, *mali travnik*, *travnik*, *ovčjider*, *štrtnik*, *kukavičji mesec*, *zelenar* in *jurijevščak*.⁴ Nanj se nanašata še slovenska pregovora: *Če je april deževen, kmetič bo reven*. *Če sušec suši, traven moči in majnik hladi, kašče polni*.

Mesec *april* je včasih navdihnil tudi pisatelje. Slovenska pisateljica Mira Mihelič je po njem naslovila svoj roman *April*. V njem je značilen »aprilski« odlomek: »Ko sem se rodila, so poslali mojemu očetu v oficirski kazino, kjer je vso noč prekvartal, nujno sporočilo, naj se podviza domov, ker je dobil hčerko, pa se je, mislim da nekoliko vinjeno, zarežal kočijažu mojega deda, ki mu ga je bil prinesel, v osupli obraz: 'Ne boste me. Prvi april!''«

¹ V slovenskem jeziku nastopa *Pilat* še v dveh frazeologemih: *priiti kam kot Pilat v credo* »priiti kam brez zaslug, slučajno« in *umiti si roke (kot Pilat)* v pomenu: »ne sprejeti odgovornosti za dejanje, ki ga je kdo storil ne popolnoma prostovoljno«.

² L. Röhrich, *Lexikon der sprichwoertlichen Redensarten* 1, str. 63.

³ Italijanskemu »april let, življenja« ustreza slovensko v cvetu let, življenja »v mladosti«.

⁴ Podrobneje o mesecih glej moj članek *Imena mesecev iz imen svetnikov*, *Mohorjev koledar* 1986, str. 160–162. V zvezi s tem je poleg drugih nazivov zanimiv kašubski izraz *Svęti zvodzijăś* »prvi april«, dobesedno »Sveti skušnjavec, zapeljivec, zvodnik«.

Lesorez sejalka iz dela H. von Leonrodta Hymelweg und Hellweg, 1517